

ภาวะปฏิรูปอุดมศึกษาไทย : เหตุใดไม่ปฏิสังขรณ์

รศ.ดร.ธงชัย สมบูรณ์

การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของสถาบันการศึกษาทั่วโลกนั้น ล้วนพยายามที่จะสร้างกระบวนการปรับปรุงและการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อให้รัฐของตนเองสามารถจัดการศึกษาได้ดีและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของปริบทสังคมโลก โดยภาพรวมของการอุดมศึกษานั้น ต่างมีความจริงสูงสุด (metaphysics) คือ ต้องการบ่มเพาะและขัดเกลาให้ผู้เรียนได้ถึงแก่นแกนของความ เป็น “คนดี มีความรู้ มีคุณธรรม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นปกติสุข” แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาระดับนี้มีการแข่งขันมากขึ้น จนมีลักษณะ “การศึกษาเชิงพาณิชย์” ภาพฉายในปัจจุบันจะเห็นว่าสถาบันอุดมศึกษาของรัฐบางแห่ง หรือสถาบันอุดมศึกษาเอกชนบางที่ ต่างพยายามสร้างจุดขายทางการศึกษาเพื่อดึงดูดการ “ลูกค้า” ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สายรากแห่งปณิธานทางการอุดมศึกษาไทยได้มีการถวิลหาและมีการปฏิรูปเรื่อยมา จากเพื่อ “คนชั้นสูง” จนมาสู่สภาพที่เป็นเทวาลัยแห่งการเรียนรู้ของคนธรรมดา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวาทกรรมการพัฒนาคนอันจะนำมาสู่การพัฒนาแบบองค์รวม

ภาพฉายพัฒนาการอุดมศึกษาไทย

ผู้เขียนขอแบ่งยุคและฉายภาพอุดมศึกษาไทย ดังนี้

1. ยุคเทวาลัยแห่งการเรียนรู้ อุดมศึกษาไทยในยุคแรก ๆ ต่างพยายามสร้างให้ผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ โดยสถาบันอุดมศึกษาจะมุ่งเน้นในการจัดการเรียนรู้เพื่อออกไปรับใช้รัฐชาติในฐานะ “ชนชั้นที่มีการศึกษา” (well-educated person) การอุดมศึกษาไทยจึงต่างพยายาม “ยึดเหยียด” และสร้างวาทกรรมแห่งอำนาจว่า ผู้ที่จบจากสถาบันอุดมศึกษานั้นเปี่ยมล้นและถึงพร้อมด้วยความรู้คู่ปัญญา ผู้อ่านสามารถหาร่องรอยจากผลิตภัณฑ์ของอุดมศึกษาในยุคแรกว่า “ผลิตผล” (บุคคล) เหล่านั้นทำอะไรให้เกิดประโยชน์ต่อบ้านเมืองได้มากน้อยเพียงใด

2. ยุคการสร้างแรงงานชาติ ในยุคนี้อุดมศึกษาของไทยมีความพยายามอย่างจริงจัง และเป็นวาระที่ต้องเร่งรีบของรัฐบาลในการจัดระเบียบทางการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นมืออาชีพ (Professional) ให้กับผู้ที่เข้าไปศึกษาเล่าเรียนในแต่ละสาขา ดังจะเห็นว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2503-2525 เป็นช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-6 รัฐชาติไทยต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถในด้านฝีมือแรงงานต่าง ๆ ทำให้สถาบันอุดมศึกษาต้องทำการขยายการศึกษาจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้นและเปิดสอนในสาขาต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสังคมศาสตร์ ในระยะนี้ถือว่าสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งผุดขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งผลิตกำลังคน (Empowerment) ให้กับประเทศชาติ

3. ยุคกระจายพรมแดนข้อความรู้สู่ภูมิภาค ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา การอุดมศึกษาไทยต่างพยายามที่จะสร้าง “พื้นที่แห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” เช่น Education for all, All for

Education ความศักดิ์สิทธิ์แห่งวาทกรรมนี้จึงมีการส่งผ่านและถูกขับเคลื่อน (Drive) ไปสู่คนใน ส่วนภูมิภาคที่ไม่ได้มีโอกาสในการศึกษาหาข้อความรู้ ซึ่งยุคนี้สามารถเรียกได้ว่า “ยุคอุดมศึกษา นำวิชาชีพถึงบ้าน นำการศึกษาถึงคน” สถาบันอุดมศึกษาต่างพยายามสร้างโอกาสและให้โอกาส กับผู้เสาะแสวงหาความรู้ได้อย่างมากขึ้น ดังจะเห็นจากปรากฏการณ์ของอุดมศึกษาบางที่ที่จำนวน อาจารย์มีไม่พอดต่อจำนวนผู้เรียน แต่สามารถเปิดให้บริการได้ (จัดสอน) ซึ่งมีมากมายทั่วประเทศ ช่างเป็นที่น่าทึ่งและอัศจรรย์อย่างยิ่งนัก

ภาวะปฏิรูป....เหตุใดไม่ปฏิสังขรณ์

การปรับหรือ โครงสร้าง (Deconstruction) ในมุมมองของโลกหลังยุคใหม่ ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี ทั้งการปฏิรูปและการปฏิสังขรณ์อุดมศึกษาไทยนั้นก็เช่นกัน ด้วยเหตุเพราะการปฏิรูปมีความ หมายถึง การปรับปรุงให้เหมาะสม ส่วนการปฏิสังขรณ์นั้นเป็นการซ่อมแซมสภาพต่างๆ ให้ กลับคืนดีเหมือนเดิมนั้น คำทั้งสองต่างก็มีความหมายที่ “ทับซ้อน” ทั้งผลลัพธ์และกระบวนการ (Means and Outputs) ฉะนั้นภาพฉายและการดำเนินงานที่ผ่านมาผู้เขียนมองว่า คืออยู่แล้ว บางครั้ง การที่จะปรับปรุงอะไรใหม่ตามนโยบายให้สอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงและความต้องการ หากไม่วิเคราะห์ให้ลึกซึ้งกับสิ่งที่ดีและมีอยู่ก็ดูอึดอัดยิ่งนัก ฉะนั้นการปฏิสังขรณ์อุดมศึกษาไทยควรมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. การปฏิสังขรณ์ทางด้านผู้สอน ผู้สอนต้องสถาปนาความศักดิ์สิทธิ์ของตนเองเสมอว่าเป็น “ผู้รู้จริง” และจะต้องเป็นผู้ชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชีวสุขเกษมศานต์ แต่ในสภาพปัจจุบัน ผู้สอนบางคนไม่รู้จริงแม้กระทั่งในศาสตร์ของตนเอง ขาดเทคนิควิธีสอน ยิ่งไปกว่านั้น บางคนไม่มีความรู้ ตรงตามสาขาที่สำเร็จมา แทนที่จะเป็น “แม่พิมพ์ของชาติ”(motherhip of education) แต่กลับ กลายเป็น “**ทรราชย์ทางการศึกษา**” (*enemy of education*) ผู้เขียนอยากเสนอข้อความจำ ๆ เล่นว่า “จบอนุปริญญา สอนได้ทุกวิชา จบปริญญาตรีสอนได้เฉพาะวิชาเอก จบปริญญาโท สอนได้เฉพาะ ในสิ่งที่ตนทำการศึกษาระดับปริญญาโทหรือวิทยานิพนธ์ จบปริญญาเอกสอนไม่เป็นเลย สั่งแต่งงาน” ปรากฏการณ์เช่นนี้เห็นอยู่ดาษดื่น น่าสังเวชนัก เพราะฉะนั้นการปฏิสังขรณ์ผู้สอน ผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องมีกระบวนการปลูกจิตสำนึกและฐานคติให้เห็นว่า “**ครู คือ รากแก้วในการ สร้างอัตลักษณ์ของชาติ**”

2. การปฏิสังขรณ์กระบวนการเรียนรู้ ในโลกหลังยุคใหม่ มีผู้คิดวิธีการเรียนรู้แบบใหม่ ๆ เช่น Problem-Based Learning, Project-Based Learning หรือแม้แต่การที่ยึดปรัชญาการศึกษาเป็น สรรณะตามนักการศึกษาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ Waldorf, Pestalozzi หรือ Froebel เป็นต้น กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนจะต้องให้เขา/เธอได้ “**เรียนรู้ร่วมกันมากกว่าเรียนรู้ลอกกัน**” ให้เขา/ เธอได้เรียนรู้แบบ “**สร้างสุขมากกว่าสร้างภาพ**” ให้เขา/เธอได้เรียนรู้ในเชิง “**บูรณาการมากกว่า บูรณาเกินหรือบูรณากอง**” และสุดท้ายจะต้องมีกระบวนการให้เขา/เธอ “**ทำได้มิใช่ได้ทำ**”

3. **ปฏิสังขรณ์ฐานคติผู้เรียน** กล่าวคือ จะต้องมีการ “ ศัลยกรรมความคิด ” ของความจงรักภักดีต่อตราสัญลักษณ์ (Brand Loyalty) ที่ว่า สถาบันที่เก่าแก่จะมีคุณภาพมากกว่าสถาบันที่เปิดใหม่ แต่ต้องหันมาสร้างพลังศรัทธากับวาทกรรมที่ว่า “เรียนที่ไหนก็ได้ ขอให้เป็นที่วาลีย์แห่งการเรียนรู้ที่สามารถบ่มเพาะความรู้คู่คุณธรรม” ได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้สถาบันอุดมศึกษาต้องสามารถปฏิสังขรณ์จิตใจผู้เรียนให้สามารถมีความรู้เพื่อสร้างปัญญาอันจะเป็น “ รัตนาชาติของชีวิต ” ที่จะนำสู่การประกอบสัมมาอาชีพะและใช้ชีลาชีวิตได้เหมาะสม

4. **ปฏิสังขรณ์การวัดและประเมินผล** จุดมุ่งหมายสูงสุด(Summum Bonum)ของการวัดและประเมินผล คือ การที่ผู้เรียนสามารถผ่านกฎเกณฑ์ กติกาที่วางไว้ แต่บางครั้งจากปรากฏการณ์ทางอุดมศึกษาที่ผ่านมา การวัดและประเมินผล (การสอบ) มิได้วัดความรู้ความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่เลวร้ายไปกว่านั้น บางสถาบันชอบที่จะวัดและประเมินผลในสิ่งที่นักศึกษาไม่รู้ ทำให้ผู้สอนภาคภูมิใจยิ่งนักว่า “ตัวเองได้ออกข้อสอบได้ยากเย็นแสนเข็ญ” ซึ่งถือว่าเป็นเทคโนโลยีทางอำนาจอย่างหนึ่ง (technological power) ฉะนั้นการปฏิสังขรณ์ทางด้านนี้จะต้องพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบว่า ผู้ถูกประเมินต้องมีความรู้และเข้าใจในศาสตร์ที่ได้ศึกษา เล่าเรียน และถูกขัดเกลามาหรือไม่ แต่นี้ก็คงเรียกว่า ซ่อมแซมในสิ่งที่อุดมศึกษาไทยขาดหายไปได้อย่างชัดเจน

หันกลับมาที่สถานการณ์ข้อความรู้ (Situating Knowledge) ในบริบทของอุดมศึกษาไทยต่างพยายามสร้าง “รูปลักษณ์และอัตลักษณ์” ของตนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ได้มาแห่งการดำรงอยู่ สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งมีการ “ขยายและล่าอาณานิคมทางการศึกษา” มากขึ้น ทั้งที่ปรากฏออกมาในลักษณะของความร่วมมือรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทวิปริญญาแห่งสองสถาบัน ความร่วมมือกับต่างประเทศทั้งนี้เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์แห่งความเป็นสากล ดูเหมือนว่าสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งกำลังรุ่งโรจน์และในทางกลับกันสถาบันอุดมศึกษาหลาย ๆ ที่กำลังจะปิดตนเองไป แต่อย่างไรก็ตาม จะปฏิรูปหรือปฏิสังขรณ์หรือแม้แต่จะปฏิวัติก็ตาม ผู้เขียนเพียงอยากเห็นเป็น “บุญตา” ว่า ทำอย่างไรก็ได้ อย่าให้การอุดมศึกษาไทย “บูดและเน่า” ไปในที่สุด เพราะเส้นทางอุดมศึกษา คือ เส้นทางแห่งกรรมร่วมของประชาชนคนไทยทั้งหมด!!!!